

Reformski procesi – rad i zapošljavanje

Piše: Radmila Žigić

Dvije godine od donošenja novih zakona o radu u oba entiteta¹, teško je i u naznakama reći da se reformski proces u ovoj oblasti dogodio, a posebno da je dao pozitivne ishode, što se od reformi očekuje.

Protekle dvije godine pokazale su da tri, od četiri ključna aktera koji oblikuju tržište rada, nisu spremni za promjene; vlade, poslodavci i sindikati. Reagovali su jedino građani, odnosno kvalifikovana i zaposlena i nezaposlena radna snaga, koja umorna od čekanja da političke elite počnu da kreiraju odgovornu državu i ozbiljan politički ambijent, napuštaju Bosnu i Hercegovinu u talasima koji dobijaju gotovo jasne fizičke obrise i čega jedino političari nisu svjesni dok samosvjesno saopštavaju statističke i druge podatke o napretku.

Ministar rada i socijalne politike u Vladi Federacije BiH u izjavi za Fenu navodi da je zadovoljan što su za njegovog mandata doneseni propisi koji čine suštinu reformske agende (Zakon o radu i Zakon o PIO), te pokrenut socijalni dijalog „koji je imao i određene krizne periode“², što je eufemizam za činjenicu da u FBiH trenutno nema opšteg kolektivnog ugovora. Iz Vlade Republike Srpske s ponosom objavljuju da Republika Srpska bilježi rekordan broj zaposlenih, najviši u njenoj istoriji³.

Nestanak ljudskih resursa

Ako je jedan od ciljeva reformi u oblasti tržišta rada bio da se, liberalizacijom zapošljavanja, bolje iskoriste ljudski resursi, na kraju 2018. godine jasno je da to u ovom trenutku nije moguće, jer najmobilniji i najkreativniji dio radne snage odlazi. Zvaničnih statistika o odlivu radne snage nema, osim posrednih statistika o smanjenju broja lica u evidencijama nezaposlenih ili na osnovu podataka nekih organizacija civilnog društva. Prema podacima koje je krajem prošle godine objavila Unija za održivi povratak i integracije u BiH, Bosnu i Hercegovinu je u protekle 4 godine napustilo 151 101 osoba: Republiku Srpsku je napustilo 68 278 ljudi, dok je Federaciju BiH napustilo 68 068 stanovnika. Brčko distrikt je napustilo 14 755 osoba. Ako uzmemo u obzir da u Republici Srpskoj živi duplo manje stanovnika od Federacije BiH, onda je jasno da je situacija u Republici Srpskoj posebno alarmantna⁴. Na rad u zemlje Zapadne Evrope odlaze sve više oni koji imaju posao, čak i posao u javnim službama, što se ovdje smatra prestižnim zaposlenjem. Škole su početkom školske godine

¹ U Domu naroda Parlamenta FBiH 31.3.2016.g. usvojen je Zakon o radu FBiH i to nakon što je ranije usvojeni zakon Ustavni sud FBiH stavio van snage. Novi zakon je objavljen dana 4.4.2016.g. u Službenim novinama Federacije BiH broj 26/16, a na snagu stupio 8 dana od dana objavljivanja. Zakonu je prethodila dosta žučna javna rasprava, a posebno žestoko nekim odredbama Zakona protivio se sindikat. U Republici Srpskoj Zakon o radu usvojen je po hitnom postupku, bez javne rasprave, u kasnim noćnim satima 29. 12. 2015. godine. Usvajanje Zakona obilježilo je nasilno udaljšavanje predsjednice Saveza sindikata Ranke Mišić koju je obezbjeđenje iznijelo iz skupštinske sale.

² DONIJELI SMO PROPISJE KOJI ČINE SUŠTINU REFORMSKE AGENDE: <https://vijesti.ba/clanak/422504/donijeli-smo-propise-koji-cine-sustinu-reformske-agende>

³ U septembru 2018. Republika Srpska bilježi 263.476 zaposlenih, što je najviše u njenoj istoriji. To je u odnosu na mart 2017. više za 5.736 zaposlenih ili 2,2 odsto, dok je u odnosu na septembar prošle godine više za 6.475 ili 2,5 odsto: <https://www.biznisinfo.ba/statistika-u-republici-srpskoj-nikad-veci-broj-zaposlenih/>

⁴ <http://www.6yka.com/novosti/objavljeni-podaci-o-rekordnoj-zaposlenosti-republikom-srpskom-teku-med-i-mlijekojedini-problem-je-sto-ubrzo-nece-biti-nikoga-da-tu-vijest-procita>

ostajale bez nastavnog kadra, u bolnicama nedostaje ljekara, odlaze univerzitetski radnici. Zvanično, ova tema još nije ušla u političke agende i nijedna struktura vlasti nije ponudila bilo koji dokument javne politike koji bi dao nadu onima koji nisu otišli ili zadržao porodice koje se iseljavaju.

Socijalni dijalog

Ako je namjera zakonodavaca u oba entiteta bila da novim zakonskim definisanjem sindikalnog organizovanja destabilizuje, decentralizuje i razvlasti sindikat, u ovome se uglavnom uspjelo. Sindikati u BiH, koji su zadržali organizacionu strukturu (i svijest) iz doba socijalizma i dvije decenije trošili na borbu za nekoliko socijalnih beneficija radnika iz tog perioda (pravo na minuli rad, topli obrok, dodatne dane godišnjeg odmora i slično koje su po pravilu mogli da uživaju samo zaposleni u javnom sektoru i javnim preduzećima), a zanemarili izazove novih društvenih i ekonomskih odnosa, novim zakonima o radu dobili su ozbiljan udarac. Sindikati se još nisu snašli u novim uslovima reprezentativnosti i pregovaranja, posebno u Republici Srpskoj u kojoj je status reprezentativnih sindikata dobila samo Konfederacija sindikata RS i 4 granska sindikata sa ukupno 24 575 članova, što nije ni 10% od ukupnog broja zaposlenih u ovom entitetu. U periodu važenja ranijeg zakona o radu, status reprezentativnih sindikata imao je Savez sindikata RS i 12 granskih sindikata sa blizu 100 000 zaposlenih⁵. U Republici Srpskoj prestao je da postoji opšti kolektivni ugovor, a potpisano je 8 granskih ugovora koji garantuju prava zaposlenih u javnom sektoru i javnim preduzećima. Savez sindikata Republike Srpske djeluje u istoj organizacionoj strukturi i aktivan je u prozivanju poslodavaca u privatnom sektoru za male plate, kršenje prava radnika i zagovaranju socijalnog dijaloga za donošenje opšteg kolektivnog ugovora. O uskraćenosti prava na sindikalno organizovanje u privatnim preduzećima više se i ne govori.

Vlada Republike Srpske je donijela Odluku o utvrđivanju uvećanja plate, visine primanja po osnovu rada i visine pomoći radniku⁶ kojim su priznata i precizirana prava radnika koja su postojala u ranijem zakonu i Opštem kolektivnom ugovoru. Ovom i drugim odlukama (o najnižoj plati i dr.) Vlada RS preuzela je dio uloge sindikata i investirala u lojalnost značajnog dijela biračkog tijela (zaposleni u upravi i javnim službama) pred lokalne (2016) i opšte (2018) izbore, a sindikatu dala ulogu beznačajne opozicije koja o trošku radnika povremeno progovori u medijima o lošem stanju u RS. Poslovni sektor kao socijalni partner u tako željenom tripartitnom dijalogu kojeg nema, jedva da se čuje i primijeti.

U Federaciji Bosne i Hercegovine Savez samostalnih sindikata BiH u dijalogu sa Vladom FBiH i udruženjima poslodavaca potpisao je Opći kolektivni ugovor za teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine u decembru 2016. godine koji je trajao godinu dana i zbog neusvajanja novog produžen za još 6 mjeseci, tako da više nije na snazi. Nasuprot stanju u RS, u FBiH ugovaranje najniže cijene rada i drugih beneficija zakonski su prepuštene sporazumu sindikata i poslodavaca, odnosno socijalnom dijalogu koji je „trenutno u krizi“. Zakonski, najniža naknada radniku za sat rada u Republici Srpskoj je oko 2,44 KM, dok je Općim kolektivnim ugovorom u FBiH koji više nije

⁵ ЛИСТА СИНДИКАТА И УДРУЖЕЊА ПОСЛОДАВАЦА КОЈИМА ЈЕ УТВРЂЕНА РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТ НА НИВОУ РЕПУБЛИКЕ, ПОДРУЧЈА ОБЛАСТИ ИЛИ ГРАНЕ, http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpb/DJEL/Documents/Lista_reprezentativnih.pdf

⁶ Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 53/16

na snazi iznosila 2,31 KM, a u nekim oblastima dozvoljeno je bilo platiti radnika i 1,62 KM po satu⁷. Riječ je o neto iznosima, pa je savez radnika koji rade neprijavljeno za veću cijenu satnice sa poslodavcima koji koriste „rad na crno“ i dalje čvrst. Novim zakonima o radu ovaj savez još je ojačan, jer je olakšano davanje otkaza zaposlenima.

Epilog

Bosna i Hercegovina i dalje je zemlja visoke stope nezaposlenosti i izražene diskriminacije u ostvarivanju prava po osnovu radu uslovljene različitim faktorima, od političkih opredjeljenja, mjesta življenja, pola, granske pripadnosti poslodavca, rada u javnom ili privatnom sektoru, nacionalne pripadnosti i drugih. Novi zakoni o radu nisu bitnije promijenili stanje na tržištu rada. Odliv radne snage omogućio je zapošljavanje lica koja su do sada tražila posao i/ili povećanje plata u realnom sektoru na koje su poslodavci bili primorani da bi zadržali radnike. Rast cijena roba i usluga sve je izraženiji čime se zatvara krug *status quo* situacije jer ključni akteri reformi u ovoj oblasti posao nisu započeli sa namjerom da stanje promijene nego da zadrže postojeće stanje i pozicije. Građane niko nije ni pitao, bar u RS gdje je Zakon o radu i usvojen po hitnom postupku.

⁷ <http://www.sssbih.com/opci-kolektivni-ugovor/>